

GLOBALLASHUV DAVRIDA IQTISODIY TEBRANISHLAR

Xolov Sherali Axrorboyevich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

+998912622828

Sherali.holov@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17302665>

Annotatsiya: Ushbu maqola global iqtisodiy taraqqiyotning asosiy tendensiyalarini, ularning falsafiy asoslarini va jamiyatga ta'sirini o'rganadi. Maqolada globalizatsiya, texnologik o'zgarishlar, tengsizlik va barqaror rivojlanish kabi muhim masalalar tahlil qilinadi. Shuningdek, iqtisodiy rivojlanishning axloqiy va falsafiy oqibatlari ham ko'rib chiqiladi. Maqola postmodernizm va boshqa falsafiy yondashuvlar orqali iqtisodiy o'zgarishlarni tushunishga intiladi.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya, iqtisodiy taraqqiyot, tengsizlik, barqaror rivojlanish, texnologiya, falsafa, axloq, postmodernizm.

Kirish

Global iqtisodiyot so'nggi bir necha o'n yilliklarda misli ko'rilmagan o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot, siyosiy o'zgarishlar va neolibral siyosat iqtisodiy o'sish, savdo va investitsiya oqimlariga katta ta'sir ko'rsatdi. Biroq, bu o'zgarishlar bir qator jiddiy muammolarni, jumladan tengsizlikning o'sishi, ekologik tanazzul, mehnat bozoridagi o'zgarishlar va axloqiy dilemmalarni keltirib chiqardi. Ushbu maqola ushbu tendensiyalarning falsafiy talqinini yanada chuqurroq o'rganish orqali ularni tushunishga intiladi. Iqtisodiy taraqqiyotning falsafiy jihatlari, uning axloqiy va ijtimoiy oqibatlari va jamiyat uchun ta'sirlari kengroq tahlil qilinadi. Maqola siyosiy iqtisodiy tafakkurning ahamiyatini va iqtisodiy qarorlar qabul qilishda uning rolini ko'rsatadi.

Tahlil va Natijalar

1. Globalizatsiya va uning falsafiy asoslari: globalizatsiya iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy integratsiyaning kuchayishi sifatida namoyon bo'ladi. Falsafiy nuqtai nazardan, globalizatsiya kosmopolitizm va universalizm g'oyalari bilan bog'liq. Biroq, tanqidchilar globalizatsiyaning iqtisodiy tengsizlik va milliy suverenitetning yo'qolishiga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydilar¹. Postmodernist yondashuv globalizatsiya jarayonining murakkabligi va ko'p qirraliligini tan oladi, universal rivojlanishga shubha bilan qaraydi.

2. Texnologik o'zgarishlar va ularning ta'siri: Texnologik taraqqiyot, ayniqsa sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamlashtirish iqtisodiy faoliyatning barcha jabhalarida tub o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Falsafiy nuqtai nazardan, bu o'zgarishlar texnologik determinizm va odamlarning mehnat bozoridagi o'rni masalalarini ko'taradi. Texnologiyaning axloqiy va ijtimoiy oqibatlari, masalan, ish o'rinlarining yo'qolishi, shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi va texnologik tengsizlik, muhokama qilinishi kerak².

3. Iqtisodiy tengsizlik va uning axloqiy jihatlari: global iqtisodiy o'sish, ko'plab mamlakatlarda boylik va daromadlarning tengsiz taqsimlanishi bilan birga keldi. Falsafiy nuqtai nazardan, bu masalalar adolat, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari bilan bog'liq. Utilitarizm, liberalizm va ijtimoiy adolat nazariyalari tengsizlikning axloqiy oqibatlarini tahlil

¹ Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Polity Press.

² Castells, M. (2010). The Rise of the Network Society. Blackwell

qilish uchun ishlatiladi. Tengsizlikning jamiyatga va iqtisodiy barqarorlikka ta'siri ham o'rganiladi.

4. Barqaror rivojlanish va kelajak muammolari: iqtisodiy taraqqiyotning atrof-muhitga salbiy ta'siri ekologik muammolarni keltirib chiqardi. Falsafiy nuqtai nazardan, bu masalalar insonning tabiat bilan munosabatlari, kelajak avlodlar oldidagi mas'uliyat va global ekologik axloq tushunchalari bilan bog'liq. Barqaror rivojlanish tushunchasi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ehtiyojlarni muvozanatlashga harakat qiladi.

5. Postmodernizm va iqtisodiy tafakkur: postmodernizm iqtisodiy tafakkurga katta ta'sir ko'rsatdi. U umumiy "katta hikoyalar" (metanarrativlar) g'oyasiga shubha bilan qaraydi va ko'p xillilik, kontekst va mahalliy bilimlarni qadrlaydi. Iqtisodiy sohada postmodernizm universal iqtisodiy modellarning cheklanganligini ko'rsatadi. U iqtisodiy o'zgarishlarni tushunishda ijtimoiy, madaniy va siyosiy omillarni e'tiborga olish zarurligini ta'kidlaydi³.

Global iqtisodiy taraqqiyot tendensiyalari hozirgi kunda bir qancha muhim omillar bilan belgilangan. Jahondagi iqtisodiy holat quyidagi asosiy tendensiyalar bilan xarakterlanadi:

1. Pandemiylar ta'siri: Turli pandemiylar global iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatdi. Ko'plab mamlakatlar iqtisodiy tiklanish jarayonida bo'lib, bu jarayon har xil tezlikda kechmoqda. Ba'zi sohalar, masalan, texnologiya va elektron tijorat, pandemiya davrida o'sishga erishdi.

2. Inflatsiya: Ko'plab davlatlarda inflatsiya darajasi oshmoqda. Energiya narxlari, oziq-ovqat mahsulotlari va boshqa iste'mol tovarlari narxlarining ko'tarilishi iste'molchilarning xarajatlarini oshirib, iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda.

3. Global zanjirlar: Global ta'minot zanjirlaridagi muammolar, jumladan, xom ashyo yetkazib berishdagi qiyinchiliklar va transport narxlarining oshishi, iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

4. Yashil iqtisodiyot: Iqlim o'zgarishiga qarshi kurash va barqaror rivojlanish maqsadlari global iqtisodiyotda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ko'plab davlatlar va kompaniyalar yashil energiya va barqaror texnologiyalarga investitsiyalarni oshirmoqda⁴.

5. Raqamli transformatsiya: Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning rivojlanishi iqtisodiy faoliyatni o'zgartirib, yangi biznes modellari va ish joylarini yaratmoqda.

6. Geosiyosiy qiyinchiliklar: Savdo urushlari, siyosiy beqarorlik va mintaqaviy mojarolar global iqtisodiy taraqqiyotga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat investitsiyalarni kamaytirishi va iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkin⁵.

7. Ijtimoiy tengsizlik: Iqtisodiy o'sishdan kelib chiqadigan ijtimoiy tengsizlik masalalari ko'plab mamlakatlarda muhokama qilinmoqda. Ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun yangi strategiyalar ishlab chiqish zarurati tug'ilmoqda.

Umuman olganda, global iqtisodiy taraqqiyot tendensiyalari murakkab va ko'p qirrali bo'lib, turli mamlakatlar va mintaqalarda farqlanadi. Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun davlatlar va xalqaro tashkilotlar hamkorlik qilishlari zarur.

Xulosa

³ Friedman, M. (1962). Capitalism and Freedom. University of Chicago Press.

⁴ Habermas, J. (1984). The Theory of Communicative Action, Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. Beacon Press.

⁵ Rawls, J. (1971). A Theory of Justice. Harvard University Press.

Global iqtisodiy taraqqiyot tendensiyalari, ularning falsafiy talqini va ijtimoiy ta'sirlari murakkab va ko'p qirrali masalalardir. Ushbu maqolada globalizatsiya, texnologik o'zgarishlar, tengsizlik, barqaror rivojlanish, neoliberalizm va mehnat bozori o'zgarishlari kabi muhim masalalar chuqur tahlil qilindi. Falsafiy yondashuvlar bizga bu tendensiyalarning chuqur sabablarini, oqibatlarini va axloqiy jihatlarini tushunishga yordam beradi. Global hamkorlik, innovatsion yondashuvlar va adolatli iqtisodiy siyosat o'zgaruvchan dunyoda yanada barqaror va adolatli iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun zarur. Siyosiy iqtisodiy tafakkur, iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda, ijtimoiy va ekologik masalalarni hisobga olishda muhim rol o'ynaydi.